

De blaadjes van de Leespraat-bloem

Met Leespraat werk je altijd met ‘het hele kind’. Het is een holistische benadering waarbij praten-lezen-communiceren-begrijpen-doen niet als aparte ‘vakken’ worden beschouwd, maar in samenhang met elkaar en altijd in nauwe afstemming met het kind - dus: op maat – worden aangeboden. ‘Het werkzame bestanddeel van Leespraat is het geheel’. Deze slogan is al een paar keer voorbij gekomen op deze pagina. Kinderen met een verstandelijke beperking generaliseren nieuwe kennis maar in zeer beperkte mate. Daarom bekijft veel kennis niet, ténzij het generaliseren ingebouwd is in het leren. En dat is precies wat we met Leespraat doen.

generalisten

We creëren geen kenniseilandjes (in het woord ‘isoleren’ zit ‘isola’, wat eiland betekent), die het kind zelf maar met elkaar moet zien te verbinden. We dragen als begeleiders zélf die bruggetjes en verbindingstukken aan. Zo ondersteunen we het ‘denken’, wat noodzakelijk is in het onderwijs aan deze kinderen. Leespraatbegeleiders zijn dus niet zozeer specialisten als wel ‘generalisten’. Maar dan in letterlijke zin: Je helpt het kind ieder nieuw stukje kennis direct te generaliseren en toepassen in meerdere situaties. Een voorbeeld:

‘dankjewel’

Arie weet niet wanneer je alsjeblijft en dankjewel zegt. Als iemand hem iets geeft en ‘alsjeblijft’ zegt, herhaalt hij ‘alsjeblijft’ of zegt niks. In de Leespraatsessie leert Arie ‘dankjewel’ lezen. Het leert het woord goed uitspreken: dank-je-wel, in drie stukjes. Vervolgens leert hij dit woord te zeggen als dit van toepassing is. Tijdens het lesje, bijvoorbeeld wanneer de begeleider Arie iets te drinken geeft. Als de begeleider ‘alsjeblijft’ zegt, leest hij het woord ‘dankjewel’ op, en later zegt hij dit ook zonder spiekbriefje. En daarbuiten oefent hij door de dag heen thuis en op school (met hulp van ouders en leerkracht), wanneer dit woord op natuurlijke manier in de communicatie nodig is. Arie leert dus niet alleen het woord lezen en goed uitspreken, maar ook wat het betekent en waar je deze uitdrukking gebruikt. Hij ervaart tevens dat het prettig is om bedankt te worden of zelf iemand te bedanken. Juist door dit ‘generaliseren’ kan hij het woord echt diepgaand leren en gaat het deel uitmaken van zijn gewone communicatie.

de bloem als checklist

Om je als begeleider te helpen als ‘generalist’ bezig te zijn, is het handig de bloem van Leespraat (afbeelding 1) altijd bij de hand te hebben. In de bloemblaadjes zie je alle aspecten waar je aan zou kunnen werken tijdens je Leespraatactiviteiten. Probeer altijd met meerdere bloemblaadjes tegelijk te werken binnen een sessie. Je leest bijvoorbeeld nooit alleen om puur aan het lezen te werken, maar bent ook met de betekenis bezig: waar gaat het over, wat weet het kind daar zelf over te vertellen? Je gaat bovendien ook altijd in op de uitspraak van woorden of helpt het kind een zin uit het hoofd te leren, die het vervolgens in de dagelijkse communicatie kan toepassen.

- niet scheiden ...

Hoewel alle aspecten van elkaar te onderscheiden zijn, is de onderverdeling niet bedoeld om de bloemblaadjes ook echt te scheiden. De aspecten worden in samenhang met elkaar aangeboden in een Leespraat-activiteit.

... maar wel onderscheiden -

Het onderscheiden van de verschillende aspecten van Leespraak is zinvol om goed te kunnen reflecteren op je Leespraak-begeleiding. Het biedt ook nieuwe invalshoeken en ideeën, om meer gevarieerd en diepgaand op de teksten en materialen die je maakt in te gaan. Door je te verdiepen in de details van Leespraak en ermee te oefenen, ga je geleidelijk aan het geheel beter zien.

in het gesprek vind je de bloem

De Leespraatles vindt altijd plaats in de vorm van een gesprek. In een gesprek maak je echt contact met het kind en betrek je zijn/haar belangstelling, eigen initiatieven en ervaring op vanzelfsprekende manier bij de interactie en je activiteiten. Het is dus geen door de opvoeder gestuurd instructie- of remedial teaching uurtje, waarin verschillende lesonderdelen aan bod komen, doorgaans na elkaar en ongerelateerd. Omdat de Leespraatles een gesprek is, zijn alle onderdelen op natuurlijke wijze met elkaar verbonden. De activiteiten ontstaan ook vaak spontaan, omdat ze logisch voortvloeien uit het gesprek en de voorgaande activiteit. Leespraatbegeleiders die aan de opleiding deelnemen, komen er vaak al snel achter dat je 'meer met minder' kunt doen en dat dit een positief effect heeft, zowel op de betrokkenheid van het kind, als op het leerresultaat.

1 Lezen en schrijven

Het hart van de bloem is het leren lezen en later ook schrijven. Het leren lezen verloopt via een visueel-analytisch traject van vijf leesfasen, die ook wel beschreven worden als 'de boom van Leespraak'. Auditieve vaardigheden zijn geen voorwaarde om goed te leren lezen via Leespraak. Fase 1 is de drempelfase, waarin het kind gemotiveerd wordt voor het geschreven woord, deze fase wordt uitgebeeld als de 'wortels' van de boom. In fase 2 worden de eerste globaalwoorden aangeleerd en de leeswoordenschat langzaam opgebouwd, in nauwe samenhang met de woorden en zinnen die het kind gebruikt of nodig heeft in de dagelijkse communicatie. Dit wordt weergegeven als de 'stam' van de boom, die hoe langer hoe dikker wordt. Als het kind 30-50 woorden kent, kun je beginnen letters aan te leren, zodat het kind precies blijft lezen en het direct geholpen kan worden bij de uitspraak van woorden. Dit is fase 3. Bij een leeswoordenschat van 100-200 woorden kun je in fase 4 het kind meer bewust gaan maken van de woorddelen waaruit woorden bestaan. Fase 3 en 4 worden gerepresenteerd door de 'takken' van de boom. Door gericht hiermee te oefenen, leert het vlot deze clusters in bekende en nieuwe woorden herkennen en kan het zich zo in fase 5 (de 'bloesem en vruchten' van de boom) tot zelfstandig lezer ontwikkelen. Hoewel de fasen na elkaar starten, lopen zij vervolgens parallel aan elkaar door. Het motiveren en het uitbreiden van de leeswoordenschat blijven tijdens de hele leesontwikkeling belangrijk, net zoals de wortels essentieel zijn voor de groei en gezondheid van de boom, en de stam de hele boom draagt.

lezen staat centraal

Het lezen vormt het hart van de bloem, omdat je het lezen pas écht als ondersteuning voor het praten, begrijpen, communiceren en doen kunt inzetten, als het kind ook daadwerkelijk leert lezen. Je schrijft bij Leespraak dus niet alleen dingen op die het kind zegt, maar leert het kind dit ook echt zelf lezen. Dat vereist oefening, herhaling en gevarieerde toepassing: diepgaand leren door generaliseren.

schrijven

Ook het schrijven volgt bij Leespraat de visueel-analytische route, met de nadruk op het herkennen van letterclusters. Het belangrijkste kenmerk van het schrijfprogramma is het zelf uit het hoofd leren schrijven van allerlei letterpatronen (woorddelen), in verbinding met de woorden en zinnen die het kind zélf wil leren schrijven. Het schrijven wordt dus ook, net als het lezen, vanaf het begin gebruikt als communicatiemiddel.

2 Praten

Het lezen ondersteunt het praten op allerlei manieren en helpt het vooruit: het leren lezen om te leren praten krijgt concreet handen en voeten bij Lees-praat (vandaar de naam). Zowel de uitspraak van klanken en woorden, als het praten in zinnen, krijgen volop aandacht.

uitspraak van klanken

Een voorbeeld: Een kind laat de laatste t steeds weg in veel woorden. Kies een aantal bekende leeswoorden met die eind-t (slaapt, komt, rent, heeft). Laat het woord langzaam tevoorschijn komen achter een schuifkaartje en aan het eind verschijnt de t, die je samen overdreven duidelijk benoemt.

uitspraak van langere woorden

Je leert het kind ook meerlettergrepige woorden goed uitspreken. Voorbeeld: Na een half uurtje intensief met de woordstukjes oefenen kan een kind het woord 'bibliotheek' goed uitspreken, wat daarvoor steevast 'biotheek' was. Het woord 'bibliotheek' wordt toegevoegd aan zijn lijst met vierstapswoorden (sinaasappel, aardbeientaart, ziekenauto), zodat deze nog eens samen met andere woorden herhaald kan worden.

praten in zinnen

Je werkt via het lezen eigenlijk voortdurend aan het praten in zinnen. Je schrijft op wat het kind zelf zegt, maar breidt het iets uit. Bijvoorbeeld: Een kind zegt 'oma geweest', jij schrijft op 'ik ben bij oma geweest'. Je oefent deze zin in via de omdraaimethode en vraagt aan het eind nog eens 'waar ben je geweest?' Het kind kan nu uit zijn hoofd in een mooie zin antwoorden. Varieer dit een volgende keer met andere zinnen, zoals 'ik ben bij mijn vriend Carsten geweest' / 'ik ben bij de kapper geweest'.

klanken horen (auditieve discriminatie) ten behoeve van het praten en luisteren

Het kind leert met gerichte Leespraat-oefeningen klanken, lettergrepen en woorden beter onderscheiden in de gesproken taal, wat vaak moeilijk is voor kinderen met een beperkt auditief onderscheidingsvermogen en/ of gehoorverlies. Zo kun je expliciet oefenen met het horen van woorden met letters die op elkaar lijken. Een voorbeeld: Een kind verstaat soms woorden met een b als een ander woord: ze hoort 'paard' als je 'baard' zegt. Ook spreekt het zelf de p en b allebei als p uit. Leg de letters p en b op tafel. Kies een aantal leeswoorden. Spreek een woord duidelijk uit, terwijl het kind naar je mond kijkt, en vraag haar de juiste beginletter ervan aan te wijzen. Ter controle toon je nu het geschreven woord, die het bij die letter kan sorteren. Vraag het kind aan het eind alle woorden nog eens per rij goed uit te spreken en let expliciet op de vorming van de p en de b klank.

intonatie, volume, vloeiendheid

Tijdens het lezen van zinnen en teksten wordt ook aan intonatie, tempo, volume en vloeiendheid gewerkt. Zo kun je bijvoorbeeld een zin een aantal keer opnieuw lezen, de ene keer zingend, de andere keer fluisterend, dan staccato, dan heel hard. Je maakt het kind bewust van de manieren waarop je je stem kunt gebruiken door deze expliciet te benoemen en te oefenen op een ontspannen manier.

3 Begrijpen

Om het kind te helpen steeds meer te begrijpen van zijn/ haar wereld, wordt expliciet en voortdurend aan het uitbreiden van kennis en woordenschat gewerkt. Het begrijpend lezen komt niet ná het 'technisch' lezen, maar beide aspecten ontwikkelen zich gelijk op en beïnvloeden elkaar positief. Alle lezen is dus begrijpend lezen bij Leespraat.

woordenschat

Kinderen met Downsyndroom ontwikkelen, vanwege de vaak gebrekkige verwerking van de gesproken taal, een veel kleinere woordenschat dan gewone kinderen. Bij aanvang in de kleuterklas hebben gewone kleuters van 4 jaar gemiddeld een passieve (begrepen) woordenschat van 4000 woorden en een actieve (gesproken) woordenschat van 2000 woorden. Bij kinderen met Downsyndroom is dit veel minder. Uit één onderzoek komt dat de passieve woordenschat varieert tussen de 90 en 500 woorden. Hoewel er grote verschillen zijn tussen de kinderen, geeft dit toch aan dat het uitbreiden van de woordenschat grote prioriteit moet krijgen in het onderwijs aan deze groep.

Aan de actieve woordenschat wordt gewerkt met het bloemblaadje 'praten', maar ook aan de passieve woordenschat moet expliciet aandacht worden besteed. Dit doe je door met het kind over betekenissen te praten, door bewust nieuwe woorden in je gesprekken en praatteksten te gebruiken, door bij het voorlezen en samen lezen nieuwe woorden niet te vermijden maar juist uit te leggen. Verbind daarbij altijd de nieuwe woorden aan woorden die eraan verwant zijn en die het kind al kent ('een kasteel is het huis van de koning'). Verbind het onbekende met het vertrouwde. Zo maak je bruggetjes waardoor het kind het nieuwe beter kan onthouden en begrijpen.

- een grote woordenschat is noodzakelijk voor het goed leren lezen -

Wanneer het kind meer woorden kent, zal het deze ook makkelijker kunnen lezen als zij voor het eerst in geschreven vorm worden aangeboden. Dit geldt voor iedere lezer: Woorden die je ook auditief en qua betekenis niet kent, kosten meer moeite wanneer je ze voor het eerst leest, ook als je prima 'technisch' kunt lezen. Iedere lezer zoekt in principe in zijn geheugen naar wat al bekend is. Uit onderzoek blijkt dat goede lezers een grote passieve woordenschat hebben. Zonder dat is het moeilijk je tot gevorderde lezer te ontwikkelen. Ook verlies je snel de motivatie om iets te lezen wanneer teveel woorden onbekend zijn. Technisch kunnen lezen is dus ondergeschikt aan begrijpend lezen, ook voor 'gewone' lezers.

Wil je een kind met Downsyndroom of andere beperking helpen een goede lezer te worden, dan moet het uitbreiden van de woordenschat een continu aandachtspunt tijdens je begeleiding zijn. Het uitbreiden van de passieve woordenschat heeft niet alleen voordelen voor het lezen, maar ook voor het begrijpen van

gesprekken om je heen. Een kind kan zich zo meer betrokken voelen en deelnemen aan wat er om hem/haar heen gezegd wordt. Het bevordert dus ook de integratie, het zich thuis voelen in zijn/haar omgeving.

kennis uitbreiden

Omdat op het leren van de basisvaardigheden van lezen, schrijven en rekenen, vaak de nadruk ligt bij kinderen met een verstandelijke beperking, bestaat de kans dat het kind niet veel leert over de wereld om zich heen. Zaakvakken zoals geschiedenis, natuur, aardrijkskunde, worden vaak niet of in zeer beperkte mate aangeboden. Omdat het kind vaak mondelinge informatie niet goed verwerkt en zelf niet goed kan praten, wordt het kind ook thuis of elders regelmatig niet in gesprekken betrokken. Onbedoeld treedt er dan vaak een verwaarlozing op het gebied van kennisuitbreiding op. Het meeste komt niet binnen maar gaat langs het kind heen. Bij Leespraat is het zaak het kind juist wel bij allerlei onderwerpen en bezigheden te betrekken en daar samen over te schrijven, lezen en praten.

- wat je schrijft, bekijft -

Naar aanleiding van een vakantie kun je het hebben over het land waar je naartoe gaat, wat weet je erover en wat kun je samen opzoeken? Tijdens het bereiden van gerechten kun je praten over de ingrediënten die erin gaan en de manier van klaarmaken, en waar je de ingrediënten koopt, en tot welke categorie ze horen. Als je een tuin hebt of de natuur ingaat, kun je het kind betrokken maken bij wat er groeit en bloeit en hoe dat gebeurt. Ben je sportief, dan valt er ook heel veel te praten over soorten sport, blessures, conditie, wedstrijden, en nog veel meer. In kleine stapjes en op maat, aangepast aan de voorkennis en de belangstelling van het kind. En het advies bij al die activiteiten en gesprekken is: Schrijf het op, want wat je schrijft, bekijft!

Ook in je 'gewone' Leespraatbegeleiding aan tafel, kun je allerlei kleine 'uitstapjes' maken waarin je het kind iets uitlegt, wat je ook kan opschrijven om er later weer op terug te komen of iets aan toe te voegen. Bij Leespraat breng je, net als bij mediërend leren, de wereld naar het kind toe. Zo wordt de wereld van het kind steeds groter en voelt het dat het er bij hoort en over dingen mee kan praten.

taal en grammatica

Wanneer je teksten maakt bij Leespraat, schrijf je de zinnen op zoals ze gezegd worden, je breidt de zinnen van het kind iets uit, en luistert goed naar wat hij/ zij eigenlijk wil zeggen. Als het gaat over iets dat gebeurd is, gebruik je ook de gesproken vorm die je normaal gebruikt. Je schrijft bijv. 'ik ben naar opa en oma geweest', en niet 'Jan gaat naar opa en oma'. Je gebruikt de ik-vorm voor het kind, het kind praat immers over zijn/haar eigen ervaring. En je gebruikt verleden deelwoorden zoals 'geweest', 'gegeten' of 'gemaakt', zoals ze ook in de spreektaal gezegd worden. Vaak zegt het kind ook al zulke woorden, misschien niet goed uitgesproken ('weest' in plaats van 'geweest'), maar wel met het bewustzijn van deze werkwoordsvorm.

Juist door de gesproken taal op te schrijven, kun je heel gericht werken aan taal en grammatica en het kind helpen deze steeds beter toe te passen. Kies het aspect van taal of grammatica waar je aan werkt ook altijd in nauw verband met de praattekst die je gemaakt hebt. Je geeft nooit een les waarin je zonder context formele regels uitlegt. Of alle bezittelijk voornaamwoorden (mijn, jouw, zijn, jullie, haar etc.) tegelijk gaat uitleggen en oefenen. Je les moet aansluiten bij het concrete lees- of praatprobleempje waar het kind op stuit op dit moment. Taalregels en grammatica leren worden niet als apart vak aangeboden maar geïntegreerd met de andere aspecten van Leespraat. Ze staan ook altijd in dienst van praten en communiceren.

- een paar voorbeelden -

Het kind gebruikt bijv. 'hij' voor iedereen, en je kunt dan inzoomen op het gebruik van 'hij' en 'zij' aan de hand van personen die het kind kent. Of een kind gebruikt 'heb' en 'heeft' willekeurig, dan kun je een paar zinnen pakken die relevant zijn voor het kind en het vragen de juiste vorm in de zin te leggen.

Of het gebruikt voorzetsels door elkaar, bijv. voor, naar, in, op. Dan kun je zinnen uit je praattekst neerleggen waarbij je de voorzetsels weglaat. Het kind moet dan in iedere zin het juiste woord kiezen. Je geeft uitleg waar nodig, en vraagt of het goed of raar klinkt, bijv. 'ik zit in zwemles' of 'ik zit op zwemles'. Het kind leert de taal beter 'horen' juist door deze te mogen lezen, en dan weer te luisteren. Je leert het kind de eigen taal een beetje zoals je een vreemde taal leert. Op die manier compenseer je voor de gebrekkige auditieve verwerking van taal.

Nog een voorbeeld is het maken van vraagzinnen. Je kunt het kind leren vragen te stellen, en leren hoe je een gewone zin in een vraagzin omzet. Niet als technische taaloefening, maar met een direct nut voor het deelnemen aan gesprekken en begrijpen van teksten. Dit is een voorbeeld van hoe je bij Leespraat nooit een bloemblaadje, zoals 'taal en grammatica', als apart vak aanbiedt, het is altijd ingebed in de totale Leespraatactiviteit en is betekenisvol voor het leven van het kind op dat moment.

begrijpend lezen

Alle teksten die je gebruikt gaan over dingen die het kind begrijpt. Je maakt de tekst samen met het kind of kiest een bestaande tekst op basis van de eigen belangstelling en leeservaring. Je bent nooit bezig met 'technisch' lezen, maar blijft altijd in gesprek, vooraf, tijdens, en na het lezen van de eigen of (aangepaste) bestaande tekst. Daarom is niet-begrijpend lezen eigenlijk geen optie bij Leespraat. Toch komt het voor dat kinderen hun eigen begrepen teksten op verzoek van een juf of begeleider netjes oplezen en niet letten op wat het betekent.

- lezen is denken -

Zelfs als de tekst begrijpelijk is en met het kind samen is gemaakt, kan het kind soms zijn 'denkhoofd' uitschakelen en de woorden oplepelen zonder te beseffen wat de inhoud van de zin of tekst is. Dit kan komen omdat ook bij Leespraat, opvoeders soms zo trots zijn dat het kind al wat kan lezen, dat ze het kind zijn/ haar kunsten graag laten demonstreren zonder inhoudelijk op wat gelezen wordt in te gaan.

- praattekst niet reduceren tot leestekst -

Vaak worden praatteksten ook geoefend door ze eenvoudig nog eens op te lezen. Dat is echter niet voldoende om het kind zich te helpen ontwikkelen tot een betrokken lezer, die wil weten wat er staat en actief nadenkt over de inhoud van de tekst. Dat het om de inhoud gaat, moet je als begeleider dus ook steeds voordoen, benadrukken, en vragen van het kind.

Stel vragen over een zin, een woord of stukje tekst. Teksten willen iets zeggen, zijn communicatief bedoeld, maak er dus een gewoonte van de communicatie centraal te stellen bij het lezen. Leer het kind dus niet aan dat het alleen maar dóór moet lezen, dan wil het daar later niet meer vanaf. Maar zorg ervoor dat het lezen steeds afgewisseld wordt met interactie over inhoud. Knip zinnen doormidden, zodat het kind voor het bij elkaar zoeken op de inhoud van de zin moet letten. Maak wisselzinnen, welke woorden passen wel en niet bij de zin om er nog een begrijpelijke zin van te maken? Leg waar nodig woorden, zinsconstructies en

begrippen uit. Leg verbanden naar andere ervaringen of kennis van het kind. Pas teksten eventueel weer aan of voeg iets toe.

- begrijpend leesvragen -

In methodes voor begrijpend lezen worden vaak vragen gesteld voor, tijdens en na het lezen. Diezelfde vragen kun je ook gebruiken tijdens het (her)lezen van de teksten van het kind (afbeelding 2). Het is goed te beseffen dat zulke leesvragen slechts één aspect vormen van het bloemblaadje 'begrijpen' van Leespraat.

denkvaardigheden

Leren lezen en leren denken gaan samen op. Lezen geeft veel stof tot nadenken. Activeer altijd het denken van het kind door het prikkelende vragen te stellen. 'Weet jij nog iemand die een bril heeft?' (associëren), 'Wat denk je dat er nu met het hondje gaat gebeuren' (voorspellen van een verhaaltje), 'Heb jij dat ook een keer gedaan?' (herinnering oproepen uit geheugen), 'Ken jij nog meer voorwerpen van hout?' (categoriseren), 'Wat zou je nog meer kunnen doen met een bal?' (brainstormen), 'Wat gebeurde er eerst?' (tijdsbegrip, logische volgorde). Nodig het kind ook uit om zelf vragen te stellen en bevestig het kind wanneer het uit eigen initiatief een vraag stelt of nieuwsgierigheid toont.

4 Communiceren

Het lezen is een effectief instrument om het kind te leren aan gesprekjes deel te nemen, sociale vaardigheden te oefenen en emoties bespreekbaar te maken. Dit soort zaken zijn vaak erg abstract voor de kinderen, en soms moeilijker dan de zaakvakken. Het is daarom belangrijk daar expliciet aandacht aan te besteden, omdat kinderen deze vaardigheden niet goed oppikken uit de gewone dagelijkse interacties.

gespreksvaardigheden

Tijdens de Leespraatbegeleiding nodig je het kind op allerlei manieren uit zelf actief deel te nemen aan het gesprek. Je schrijft op wat het kind zelf zegt en breidt dit wat uit. Op basis daarvan oefen je met het praten in zinnen, het antwoord geven op vragen, het delen van een ervaring op een voor anderen begrijpelijke manier, en nog veel meer. Je kunt ook gerichte teksten maken om een bepaalde dialoog in te oefenen, waardoor het kind leert wat het moet zeggen of vragen bijvoorbeeld als iemand jarig is, het kind boodschappen gaat doen, of als iemand hem/ haar iets geeft. Veel dagelijkse interacties die we hebben, volgen een script, en het kind kan zich daar meer bewust van worden door het uit te schrijven. Hierdoor kan het ook meer meedoen in gewone conversaties, met de bakker, de dokter, of de buurvrouw die net een baby gekregen heeft. Als het kind moeite heeft met op zijn beurt wachten, een vraag stellen, of iemand aankijken terwijl je praat, kan dit ook opgeschreven en bewust geoefend worden. Bijvoorbeeld tijdens een spelletje waarbij een kaartje rondgaat met daarop 'ik ben aan de beurt'.

zelfsturing en sociaal gedrag

Je kunt het kind helpen passend gedrag te laten zien in verschillende situaties, door uit te schrijven en te praten over wat er wel en niet mag, bijvoorbeeld op school tijdens de kring, de pauze of het zelfstandig werken. Het maakt voor kinderen, die meer visueel ingesteld zijn en beperkingen hebben in de auditieve verwerking, vaak een groot verschil wanneer je dingen opschrijft in plaats van alleen maar zegt. Je kunt een gedragsboekje maken of een gelamineerde afsprakenkaart, waar je steeds op terug kunt komen.

Zelfsturing betekent: praten tegen jezelf, innerlijke spraak. Je zegt bijvoorbeeld tegen jezelf: ik moet nu eerst dit even afmaken, dan ga ik koffie drinken. Door dit 'eerst denken, dan doen', voorkom je impulsief gedrag. Je kunt het kind helpen ook innerlijke spraak te ontwikkelen door denkstapjes op te schrijven en regelmatig te lezen en misschien zelfs uit het hoofd te leren. Je kunt allerlei briefjes maken voor verschillende situaties waarin het kind impulsief reageert. Bijvoorbeeld, als het kind alleen maar achter elkaar met de dobbelsteen met inschuifwoorden gooit, kun je op een kaartje schrijven: 1 dobbelsteen gooien, 2 woord lezen, 3 doen (wat het woord zegt).

Leespraat kan op die manier erg bijdragen aan het welzijn van het kind in de klas of elders. Het begrijpt door de visuele ondersteuning beter wat er verwacht wordt en wat het concreet kan doen. En het kind merkt dat anderen hem/ haar niet alleen corrigeren en straffen, maar ook begrip tonen, hulp bieden, en trots zijn op positief gedrag. Gaat het kind liggen op het schoolplein, loopt het zomaar de klas uit, pakt het speelgoed van een jonger broertje af, of neemt het zonder toestemming koekjes uit de trommel? Maak er een Leespraatactiviteit van! Ik hoor regelmatig dat een kind dat op die manier aandacht krijgt en begeleid wordt, veel gemakkelijker in de omgang wordt in de klas. Dit werkt vooral heel goed wanneer de juf ook met dezelfde visuele materialen werkt die in de 1 - op -1 gemaakt en inge oefend zijn.

emotionele ontwikkeling

Een kind doet in zijn jonge leven al veel ervaringen op. Positieve en negatieve. Het leert verdriet, jaloezie, boosheid en angst kennen, naast alle positieve gevoelens van enthousiasme, trots, plezier, vriendschap, etc. In je gesprekjes met het kind komen al deze zaken vanzelfsprekend ook aan bod. En ook daarover kun je praten en schrijven. Je helpt het kind hierdoor zijn/ haar emoties beter te begrijpen. Vaak helpt het samen schrijven over wat er is gebeurd met het verwerken ervan. Hierdoor verandert de stemming van het kind en kan het zijn dat een kind dat nukkig is en nee zegt weer mee wil doen met andere dingen.

communicatiemiddel

Sommige kinderen met Downsyndroom begrijpen heel erg veel, maar het praten komt niet goed op gang. In dat geval kun je het lezen als extra communicatiemiddel inzetten (naast praten en gebaren). Je kunt een map maken waarin je op thema woorden en zinnen ordent. Het kind kan via tabbladen het juiste onderwerp kiezen en dan aanwijzen wat het bedoelt. Dit kan natuurlijk ook met foto's of plaatjes, maar geschreven tekst kan veel gedetailleerder weergeven wat het kind bedoelt, en ondersteunt de uitspraak en het denken in zinnen. Het leren lezen kan juist ook bij deze kinderen goed op gang komen en het praten/ communiceren ondersteunen.

5 Zelf doen

zelfredzaamheid

Ik vind het iedere keer weer mooi om te zien hoe het opschrijven van vaardigheden kinderen doet groeien in hun besef 'ik kan het zelf'. Als je kind zichzelf leert aankleden, kun je de stappen opschrijven en nummeren, het kind kan dan op zijn/ haar eigen tijd lezen wat het volgende kledingstuk is om aan te trekken. Ook een wc-routine of tandenpoetsroutine kan worden uitgeschreven en ingeoefend. Leren zwemmen en fietsen zijn ook mooie onderwerpen om schriftelijk uit te leggen in deelstapjes. Tijdens de ontwikkeling kan het kind steeds meer dingen zelf. Wees steeds alert op de dingen die het kind op dit moment kan leren zelfstandig te doen en ondersteun dit proces visueel.

praktische vaardigheden

Naast zelfredzaamheid ontwikkelt het kind ook steeds meer praktische vaardigheden die in het dagelijks leven handig of noodzakelijk zijn. En deze ontwikkeling gaat door voor jongeren en jongvolwassenen. Denk aan: wasgoed opruimen, tafel dekken, sinaasappels persen, een pizza beleggen, koffie zetten, de hond uitlaten, boodschappen doen, reizen met het OV, een afspraak maken via de telefoon. Over al deze zaken kun je lees- en doebladen maken en het kind aan de hand hiervan de vaardigheid leren onthouden en zelfstandig uitvoeren.

planning

Je kunt het kind leren de eigen dag of week in te plannen en actief gebruik te maken van een planbord of agenda. Oefen dagelijks met tijdbegrippen, zodat het kind leert te denken in wat er al gebeurd is, wat vandaag gebeurt, en wat nog gebeuren gaat. Na de dagindeling (ochtend, middag, avond, nacht), dagen van de week (en begrippen zoals vandaag en morgen), kunnen de maanden en jaren aan bod komen. Leer het kind stap voor stap 'navigeren' in de tijd en zelf grip krijgen op de dingen die hij/ zij doet.

zelfstandig werken

Op school, maar ook in stage- of werksituaties, is het belangrijk dat het kind/ de jongere/ jongvolwassene, zelfstandig een taak of een serie taken uitvoert, zonder dat hij/ zij voortdurend aangestuurd hoeft te worden door een begeleider. Omdat het vaak om duidelijk omschreven taken gaan met een vast script, is het gemakkelijk om deze uit te schrijven en met het kind in te oefenen. Het kan bijvoorbeeld alle stappen van een taak losknippen en weer op volgorde leggen. Het kind kan door middel van een knijper of afvinken steeds aangeven welke deelstap de volgende is. Eventueel kunnen per taak gelamineerde kaarten worden gemaakt die het kind er zelf bij kan pakken om zichzelf aan te sturen. Op school kan de volgorde van het laatjes systeem genoteerd worden op zo'n kaart en als laatste punt toegevoegd worden dat het kind de juf mag roepen, zodat het kind niet na ieder laatje de aandacht van de juf vraagt.

Tot slot

Terwijl je met al deze aspecten bezig bent, breng je het kind ook voortdurend verder in het leren lezen. Dat gaat vanzelf. De leeswoordenschat breidt zich steeds verder uit met betekenisvolle communicatiewoorden. Het grote voordeel van deze aanpak is dat het kind alleen zinvolle dingen leest en er iets van leert voor de rest van zijn/ haar leven. Bovendien ervaart het kind dat lezen ergens over gaat en dat het hem/ haar

daadwerkelijk helpt om meer echt mee te doen, en beter te communiceren met de omgeving. Het leren lezen is dan geen 'moetje', geen saaie activiteit die je wilt vermijden omdat je iets leukers te doen hebt. Integendeel, kinderen die op die manier met Leespraat begeleid worden, gaan er binnen korte tijd vaak zelf om vragen om dingen op te schrijven. Ze ervaren die momenten als waardevol en gezellig, en ze voelen zich serieus genomen in wat ze denken en voelen.

De vijf hier besproken blaadjes vormen de vijf aspecten van Leespraat, die in onderlinge samenhang worden aangeboden tijdens de Leespraatbegeleiding. Leespraat overstijgt daarmee het 'vakjes denken' en bevordert een natuurlijke en fijne interactie met het kind, dat zich gezien en begrepen voelt. Dit leidt tot meer motivatie en een meer diepgaande leerervaring.

Zolang je Leespraat als 'vak' aanbiedt, zal het bij veel kinderen niet aanslaan, of zal het oorspronkelijke enthousiasme op een gegeven moment omslaan in verveling, het vergeten van het eerder geleerde, en weerstand. Maar als je Leespraat aanbiedt als communicatiemethode, als een doorgaand gesprek tussen twee partners, en het de vorm krijgt van intensieve aandacht voor het 'hele' kind, dan zal het kind zich al vrij snel open gaan stellen voor deze visuele manier van 'praten met elkaar'.

door Hedianne Bosch

